„ЗАСТАВА“ излази трипут у недељи и то: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на по године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец . . . . . 1 „
За Србију:
(у сребру.)
На годину 120 гроша, на пола године 60 г. на четврт године 30 гроша чарш

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6. нов. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жигсе плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и браће М. Поповића код „црвене руже.

БРОЈ 36. У НОВОМЕ САДУ, У СРЕДУ 26. МАРТА (7. АПРИЛА) 1875. ГОДИНА X.

Позив на претплату.

Свршетком овога месеца истиче рок претплате свима, који су се само за четврт године са 3 фор. на „Заставу“ претплатили. Учтиво позивамо дакле све досадање поштоване претплатнике наше, као и у опште сав читалачки свет српски да се што многобројније претплате, те тиме потпомогну не само опстанак, него и што бољи развитак овога највећег и најстаријег политичног листа српског с ове стране Саве.

Претплата се шаље на **администрацију „Заставе“ у Новоме Саду**, и стаје на четврт године 3 фор., на два месеца 2 фор. а, вр.

Пошто се лист никоме без изузетка не шаље, ко напред не плати, то чинимо пажљивима поштоване претплатнике наше, да претплату најдаље до свршетка овога месеца пошаљу, ако желе, да им у пошиљању листа не буде прекидања, и да се администрацији многе неприлике уштеде.

Као најудеснији и најјефтинији начин за пошиљање предплате препоручујемо такозване поштанске упутнице, на које стари предплатници нека само изволе просто прилепити адресу с листа, и тако је на пошту предати.

Ко се прими родољубне дужности, да скупља предплату, томе осим срдачне захвалности дајемо на десет листова један у награду, или 10% од скупљеног новца.

У Новом Саду, 15. (27.) марта 1875.

ЗАДРУГА ЗА СРПСКУ НАР. ШТАМПАРИЈУ,
као издавалац „Заставе.

СРПСКА ЖЕЉЕЗНИЦА.

II.

Српска народна скупштина у Београду донела је закон о грађењу српске жељезнице и кнез Србије санкционисао је тај закон. Незнам тачан садржај тог закона,*) и неделим мнење с'онима, који држе, да ће се сад одма, док длан о длан удариш, почети са грађењем. Томе на путу стоји осим млогог чега и најновији догађаји у Београду, и министарска криза, о којој је говор. — Са одлуком скупштинском створена је основа за остварење жељезнице, која ће бити од великог замашаја за будућност Србије. Од оних којима је српски народ поверио судбу своју, или боље рећи, од оних који управљају народом српским зависиће, далиће они знати и хтети, од српск жељезнице народни институт направи^ти, или ће је као нешто страно, странцима у руке дати. Меродавни кругова биће главна задаћа, решити се, дали жељезница што ће се кроз Србију провући, има бити државна или приватна жељезница, т. ј. дали ће је српска држава сама градити и експлоатирати илиће је концесионирати.

Пре свега, и да се разумемо, нужно налазим овде изрећи, да, било да гради жељезницу држава сама, било да је концесионира, и у једном и другом случају биће при грађењу жељезнице српске и при експлоатацији њеној, српске стручњачке силе на окупу, а почем их је врло мало на броју — могу се колко је мени познато скоро на прстима избројати — то ће сви бити на окупу, само ако узхтеду. — Ова тврдња више се односи на концесионаре но на државу, јер концесионари би ангажовали Србе не Срба ради, но свог интереса ради, дочим се то од високи кругова који велику политику терају, неда увек предпоставити. — Даље, позната је ствар и из собственог вишегодишњег искуства говорим, да је код приватног жељезничког друштва боље и пријатније служити, него код жељезнице којом држава управља, јер може се рећи да се код оне прве само „позвани“ мешају у администрацију, и сваки званичник свој широк делокруг има, напротив код ови последњих млоги „незвани“. . . . . Кад још додам да они званичници, који знаду пољати интерес концесионара, и у његовом интересу и заиста раде, т. ј. кад су ништа мање и ништа више до ли званичници и слуге концесионара, с' тим боље по те званичнике, с' тим ће им боља награда бити.

Поред свега тога моје би на искуству основано мнење било, да би Србија грдно погрешила кад би концесионирала српску жељезницу, а српски стручњаци огрешили би душу, кад би ради личних интереса саветовали продају жељезнице, и с' тим у једно и продају и своје земље, јер то је једно и исто.

Ја ово говорим из сопственог вишегодишњег искуства, и моју трдњу руководи патриотизам, — ако у опште тај појам као већ врло злоупотребљаван заслужује још призрења. —

Концесионирање жељезнице значи предати земљу странцима на милост и немилост, да је изсисају до последње капи крви; значи санкционисати крађу и лоповлук à la Офенхајм, значи теорију бакшиша узвисити до владајуће максиме — à la Гискра; — значи напоследку одпојати опело позиву српског народа. — Конац би дело красио. У Србији би се изметнула два сталежа: плутократија, и боса, гола раја још доникле српског господара! Неварајмо се, тако је! —

Што народ на нижем ступњу образованости стоји, с' тим је опаснија по њега импортација страног новца и експлоатација земље чрез странце. Новац је моћ, а образованост са новцем је још већа моћ, а моћ је јавно мнење, а јавним мнењем управља се земља. Швиндлери бечки, пештански и берлински којима се даљи кшефт због краха покварио, дошли би у Београд као гладни гаврани, да ту продуже своју лепу радњу у славу културе и свога џепа и повукли би у своју чету наравно и по ког београдског цинцара — адета ради.

Кога ова ствар већма интересује, и ко мојим речима неверује, упућујем га на најновију историју мађарску, аустријску американску . . . . , упућујем га на Perrot-ово дело „Börsen- und Eisenbanschwindel“, на говоре Ласкерове у сабору немачком . . . . .

Држава и народ има још морала, још има вере, ал акционарска друштва нити су икад имала морала, нити су икад имала вере. — Увек и свагди су у свом непоштењу и изсисавању до — најкрајње границе ишли, без да су им икада државна контрола и државни закони могли све и кад су хтели, битне препоне на пут ставити.

Жељезнице несмеду служити за цјел појединцима, и несмеду постати објекти приватне шпекулације, него треба да су еминентно народне институције.

Пљачкање приватни друштава неда се предвидити и ограничити, и у сљед тога мора се трајни конфликт породити између профита предузимачевог и благостања општег.

Можда неће читаоцима непознато бити, да се често догађало и вздан се још догађа, да су начелници и званичници приватни жељезница по кадкад у важним моментима по државу — у договору са непријатељима земље и да издајнички подказују тајне државне. — —

Пре но што се реши ко ће руковати са српском жељезницом морамо бити на чисто са следећим: ако жељезница неузноси хасну материјалну, ко има штету сносити и камате доплаћивати? Увек држава и народ. Ако пак материјалну хасну носи и ако се рентира, чија хасна треба да је?

Ако је жељезница у рукама државним, хасна је државна — народна. Ако је у рукама приватни људи, и хасна је њиова, т. ј. са рентабилитетом жељезнице растиће велики капитал. — Питање је дакле дал да профит од жељезница буде својина народна или појединих безкућњака и богати светски скитница. Одговор је лак и прост и с' тим одпада оно питање: оћемо ли државну ил приватну жељезницу јер се по себи разуме, да ако смо патриотични, ако културну и цивилизаторну тенденцију скопчавамо са подизањем жељезница, онда се само за државну жељезницу решити можемо. Негубимо из вида, да при решењу оваких замашни ствари несмемо допустити власт великом капиталу над општим благостањем, јер ће мо у најлепшој форми доживити такозвано социјално питање — и коначно своју пропаст.

Кажу млоги да се државне жељезнице немогу тако добро администрирати као приватне, почем код државни звања влада већа бирократија и шематизам, већа формалност а мања куланција спрам задоволења публике, већа контрола. Без контроле, без одговорности, без администрације нити приватне нити државне жељезнице могу бити. Добра администрација зависи од организације тела, зависи од пуномоћија које се начеонику и званичницима даде. Непобитан је то фактум, да има и приватни и државни жељезница добро администрирани. — Данашњим даном само оне државе дају концесије за жељезнице, које или немају новаца или их немогу добити. Ако Србија нема новаца, или ако их у земљи неможе набавити, или напоследку ако их са стране неможе добити, онда боље неградити жељезницу. Боље је неимати жељезнице него себи на врат натоварити властољубиву, свемогућу и покварену плутократију, која би нас стаманила или наш државни живот отровала. Србија само онда може цветати, кад створи институције, којима ће образованост, индустрију, трговину и одтуда извирује богатство својином целог народа начинити. Само такови народи у стању су одрешити, достојну улогу играти.

Н. С.

*) Ево како гласи: „Да се у интерсу државном и опште народном има саградити жељезница од Београда до Алексинца и даље до границе.

Жељезница ће ова ићи долинама: Топчидера, Кубршкице, Јасенице и Мораве па преко Јагодине, Ћуприје, Параћина, Делиграда и Алексинца до на границу, где ће се везати са жељезницом турском.

Министри грађевина и финансије овлашћују се, да за дефинитивно проучавање те трасе жељезничке могу учинити из државне касе издатак у суми од 700,000 гроша пороских.“ Ур.

„ОБЗОРУ.“

„Обзор“ одговарајући на „Заставине“ кратке примедбе у погледу наименовања вел. жупана, наводи за оправдање ти наименовања следеће:

„Са сви страна дизао се је велик вапај на управу и судство, но неби знали, да се је дизао од кале било људи него из жупаније сремске, премда су управ ову жупанију сами православни чиновници за своју домену сматрали. Ако је „Застава“ на то заборавила, нека прелиста властите своје књиге недавне прошлости.

„Чиновници сремске жупаније наравно нису били зато несходни чиновници, што су православни. Православних чиновника има земља код највиших својих области једне и друге струке, да се њима управ поноси. Хрвати правој вредности непитају за крстни лист. Али се је у сремској жупанији некако све изјаловило, помрсило и потепло само тим, што су се чиновници сви некако збили у једну гужву мушкога и женскога родства, кумства и пријатства. Ту један другому немогаше бити подпора у добру, нити контрола у злу, на које људска нарав, припуштена сама себи некако рађе нагиње него добру.

„Осим тога — чему да тајимо познату истину — у доњем крају ове земље међу православним и католичким пуком владају исто тако неправилни назори о горњем крају, као и обратно с ове стране чудновато мисле о оном доље крају. Ни велике земље немогу ласно подносити оваквих рана, за маленe су оне убитачне. Све пако, особито земља, хоће ли да живу, морају имати једну складну душу и јединствен циљ. Но у то име треба земља, треба народ да сам себе позна, треба да се поштује и љуби. Загорац несмије Забрдца и Сремца сматрати туђином, нити Сремац Приморца. Када наш Загорац и Калничанин нађе у Утјешеновићу и Давидовићу свога пријатеља, човека истога народа, он ће и онај крај, од куда су Утјешеновић и Давидовић, сматрати једним крајем са својим. Када се Бубановић покаже пријатељем пука у сремској жупанији, то Сремац неће моћи непријатељем сматрати крижевачки крај, у којем се је Бубановић родио. Овакве пак мисли свима средствима раширивати није грехота, него управ дужност сваке владе у Хрватској.“

На то имамо ово приметити. Ако се из сремске жупаније дизао људи вапај на управу и судство, из тога још несљедује, да је тамо било горе, или најгоре стање, него само то, да су чиновници у Срему били међу две ватре дошли, међу ватру од стране своји православни суплеменика Срба, који су против њи дизали се као противу оруђа Рауховске и друге ненародне владе, и међу ватром католички домородаца, који су ји са другог гледишта пратили, те тако је мало што остало скривено, или претрпано. Што се тиче кумства и пријаштва, то се могао наћи Србин, који није у свези кумства и пријаштва, а међутим то по себи није сметња; и у Срему чиновници нису таки били с тога што су се са вел. жупаном и међу собом окумили били, него ји је већ пре тога скопчала свеза на обрану противу народне странке, па је кумство тек сљедовало, и спољни израз било склопљене политичне лиге. Томе ни сроство, ни православље није било криво. Поред владе уставности и законитости, и поред светлости јавне контроле или не би било кумства, или се оно не би изврглo у консортерију.

Што се тиче међусобног племенског и покрајинског познанства, то је испреметање чиновчика слабо средство тој цели, и може лако изврнути се у противни расположај, да се због Николе омрзне и на св. Николу, па често и поред најбољег владања странске особе. Тај „Обзоров“ разлог тешко да је влада имала на уму. Што се напоследку тиче броја становништва, то је у Срему свакако српски живаљ у већини, и глава би требала да је према томе, ако и где, то у Срему.

Ми смо научени на „високоумни“ тон „Обзоров“ према „Застави“, који се огледа у речима: „Може „Застава“ имати које ју воља мисли“ — али ако је тако, онда престаје вредност сваке јавне критике и контроле, осим оне, која се сунча на пригревици владајуће странке. Па и ту важи оно: „данас мени, а сутра теби,“ и журналистика, која побија цену другог, и то независног јавног гласила, подсеца грану, на којој сама почива. Кад „Обзор“ „пуку“ у сремској жупанији у уста меће речи: „дајте ми чиновнике не по вери, већ по знању и честиту карактеру“, и каже да тај „пук“ само за то, и за ништа друго не пита, то је „Обзор“ тешко погодио мисао и жељу „пука“ у Срему. Само се онда не би ни зашто друго питало, кад би то стојало: да нема човека, који би био и Србин или православан, и од знања, и честита карактера. А да то не стоји, то је делом показано.

Међутим ми смо учинили узгредну примедбу, не због ови појединих случајева колико због тога, што смо у томе наврели тенденцију, план, систему, па с тога смо оно приметили за будуће.

НЕКИМ „ЗЕМУНСКИМ ПРИЈАТЕЉИМА“.

Да не би „земунски начелни пријатељи Светозареви“ себи уображавали, или пред другима се јуначили, да јим „Застава“ на њине чланке у 20. и 21. броју „Граничара“ с тога неодговара, што није кадра одговорити, или што се сматра за надбијену, то ћемо једанпут за свагда приметити неколико речи.

Људи, који се, и то „анонимно“, скривено „*гнушавају*“ наши симпатија, које у осталом они сами себи уображавају, немају право захтевати, да се с њима упуштамо у јавну дискусију, или полемику и онда, кад би стварно што разлагали, а не камо ли кад себе и своје хвалишу, а друге *безобразно* руже. Незнамо напоследку, нема ли међу њима и таки, који се зајиста народним лебом, али не својим радом, својом муком ране. Незнамо, нема ли ји и таки, који после коју годину дана опет могу доћи са исповести: да су сад на кривом путу онако исто, као и пре неку годину дана. Видимо, да би се неки ради „чикати“, те непрестано изазивљу на неки мегдан — али ми не видимо социјално-демократске странке у нашем народу, не само с ове, него и с оне стране Саве, нити услова за њу.

Неколико „шешира са широким ободима“ не чине још странку, и то која у народу има корена. Ако икада у народу самом буде те странке, онда ћемо ми, или који буду, имати повода упуштати се у дискусију, или полемику. Она партија, што „данас стоји под оружијем науке као јака у земљи и као једина *народна*“ није социјалистична, нити је искупљена на социјалистични програм него на начела *либерлне* странке у Европи и у Срба. На барјаку социјализма не стоји промена *државне* него *друштвене* системе. „*Самоуправа слобода*, и благостање народа“ стоји и на барјаку либерално-демократске странке. Србске социјалисте неизвлазе још у Србији са специфично социјалистичним програмом, бар на пољу практичког и политичког рада, него са оним, што је и *либерализму* својствено, и што сачињава језгру либералног програма, па сад из-

дају „предлоге народни посланика за покушаје практичне примене своји начела.“

На српској народној скупштини ми не видесмо социјалиста; можда су који у срцу, али ји у предлозима не видесмо. И оно 3—4 човека, што ји неки држе за социјалисте, изишли су на видик као либералисте са радикалнијом цртом у начину примене.

Ми смо Светозару Марковићу као *човеку* одали достојну пошту, не његовим „земунским“ пријатељима за љубав, него што смо ценили *карактер* његов. Мишлења и системе, теорије и тежње, начела и правци, мењају се у народима по савременим околностима, али је једно, што чини, да народи практично могу имати користи и напредка и од сами можда теоријски, научно погрешни начела, а то је, да носиоци ти начела и тежња имају карактера, да по свом уверењу, и постојано раде. Томе карактеру одали смо ми заслужену пошту.

Није истина, да је нама најпре „позориште“, па онда „хлеб“ народу. Но ми држимо човека, па по томе и народ за створ, који поред телесне, треба и оне ране, што је зовемо „душевном“.

Није истина, да је нама метода била: „да сваком приликом социјалистичној партији у Србији сваку могућу штету учинимо.“ Колико су нам начела о *политичној* организацији — јер другу ни социјалисте нису истицали — била сугласна, ишли смо заједно, а њина социјална теорија није нам бриге задавала.

Ми смо и досад по кадкад и на то питање погледали, и од сад ћемо обазрети се и на њега и на — српске *социјалисте*; али не на адресу „земунски пријатељи.“

Ово не бива из каквога год „презрења“, него што нам до воље стоји, не имати посла с онима, којима је очевидно стало до инаата, и којима можда у какав рачун иде, баш са „Заставом“ полемисати, и који напоследку због свог анонимног „*гнушања*“ ако не *презрења* то не заслужују ни оног призрења, које привлачи на се озбиљну пажњу и сами начелни противника. Своје монологе пак могу држати, можда ће тима нама прибавити занимљиву забаву.

СА СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ У БЕОГРАДУ.

Састанак LIII. 10. марта 1875 г.

(Оригиналан извештај.)

Председавао Ђ. Топузовић.

Галерија добро заступљена. За мин. столом: правде, грађевине, финанције, просвете, војени, а доцније долази и мин. председник.

Секр. *Николајевић* чита протокол прошлог састанка, који се после мале примедбе прими.

Изв. одб. за молбе и жалбе *Акс. Ковачевић* јавља да је одбор нашао за пуноважно пуномоћије Арсенија Аврамовића посланика среза тамнавског окр. ваљевског. (Прима се.)

Известилац јавља да је одбор прегледо жалбу Весовића да се сину његовом, који учи медицину у Бечу да подпуно благодејање, јер је он сирома па га неможе више да издржава и вели да је одбор решио да се влади да на озбиљно призрење.

После мале дебате усвоји се одборски предлог.

Известилац *Ковачевић* вели да је одбор нашао умесну интерпелацију Мил. Глигоријевића што начел. крајњски квартира бесплатно ужива.

Секр. *Мил. Кујунџић* чита извештај одбора законодавног о проширењу слободе у штампи.

Председник пита усваја ли се у начелу овај предлог. (Громко: усваја се.)

Мил. Кујунџић (спроводећи извештај одбора законодавног о предлогу за проширење слободе у штампи) држао је овај говор:

„У истој овој дворани, господо, још пре пуних десет година кад се у народној скупштини појавила жеља и мисао о „штрампи,“ онда је у истој овој дворани било доста смеха. Од тога доба не само да смо већ престали смејати се спомену о узаконењу штампе, пошто смо већ добили и сам закон о штампи, него смо ево дочекали да се и лањске године и ове године у скупштини, у свечаним актима почело изјављивати да хоћемо да се слобода у тој штампи прошири. Истина господо, има мишлења која су се јављала и лане, а може бити такође ће се јавити и ове године, по коме мишљењу ако смо једанпут добили закон о штампи оно нам није потребно више тако раширивати слободу у штампи, није потребно с тога што излази питање на среду: Зар је мало било грдње код нас, зар не треба скучити те грдње. И зар оно што изиђе једанпут на јавност у штампи, зар то не пролази као муња кроз хиљаде хиљада глава, зар то не пролази као нож са стотину оштрица кроз срца појединих људи и свега народа? И зар то није много опасније него што је ма које друго злочиначко дело?

Што се овога приговора тиче, ја сам га тек напоменуо овде, а ко зна, можда даље неће бити ни напомињати од садање скупштине. Али опет држим да ми је дужност да и сам напоменем то и да одговорим на то. Држим да сви приговори, што се могу слободној штампи учинити, не долазе ни од чега другог, него од хрђавог разумевања слободе. Шта значи то слобода? Значи ли слобода да сваки има право да мене као грађанина напада, спречује и грди како хоће, да силом убија моју моралну важност, да убија поштовање без кога поштовања не може бити друштва, без кога се поштовања не може одржати слободна држава. Да ли је то слобода?! Сви ћемо казати ако је изнешен какав нападај па против тога нема грађанин никакве заштите, онда у тој земљи доиста нема слободе. Али с друге стране, размислите господо, да ли има слободе, кад у ма каквом делу, које васеца не само у мој интерес него и опстанак друштвени, кад у том делу ја несмем казати искрене речи, кад несмем јавно да се саветујем са својом браћом и грађанима о срећи и напредку земље; кад несмем казати ни више ни мање, но само онолико, колико је полицајној власти, или ма којој власти угодно да се каже? Доиста господо ни то није слобода.

Треба дакле с једне стране да смо сви заштићени од неправедне грдње, а с друге стране да може човек свагда и о свима јавним делима своју реч јавно изустити, — па онда да се може казати да у штампи или у наредбама и вршењу штампарскога закона има слободе. Али, шта је то „грдња“ господо? По том схватању није ништа друго него изапачавање, нагрђивање дела која су дела сама по себи сјајна. Само онде где се извесна дела која су добра, поштена и племенита, где се таква дела грне, жигошу и непоштено изврђу или се још нова каква дела пакосно и подло измишљају, само ту може бити грдње. Изнашање пак истинитих јавних дела без изопачавања ја држим да није никаква грдња, — јер, кад коме није срамно и грдно да *чини* зла дела, ја мислим да неће бити ни онда зар погрдно и неправедно кад се та дела искрено на јавност износе.

А шта је бивало код нас? Код нас је, господо, бивало да такве грдње, да таква изопачавања самих племенитих и сјајних дела, да се такве грдње пуштају у свет и да доиста учине оно што се спомиње да као нож са хиљаду оштрица нападају и да прођу кроз свет као муња. Али, на жалост баш онај који треба да је бивао највише заштићен, баш је тај најмање заштићен био. Државна власт, која има у својим рукама силу, која има на свом расположењу новац; која се ослања на сами ауктоитет, та државна власт, којој је најмање могла да худи слободна реч или изопачавање слободне речи, та државна власт, господо, највише је до сада заштићена била, — а онај, који је најмање могао да се брани, који је најмање имао моћи да збаци са себе оно што му се наносило, тај је имао *најмање права* према оваквоме закону о штампи да се „заклони“ од таквих грђења.

Што ми хоћемо сада са проширењем слободне штампе, то је заклањање појединога грађанина, онако исто као и онога који нема власт у шакама. Догађа се, господо, данас, да најмања ситница која се каже о власти, о интригама, одмах од стране полицајне власти узапти. Међу тим сви сте ви сведоци толиких дела у штампи која су била пропуштена од стране полиције, па и дан данашњи се пропуштају. Сви ми видимо и данас, да о многим стварима не смемо ништа рећи, јер ако кажемо, узимамо се одмах под суд, а међу тим, све грдње против људи, који или нису на власти или који не стоје са онима који су у власти у пристном пријатељству, пропуштају се и такве је људе слободно грдити и нападати како год хоћемо. Та *неравноправност*, то је главни грех ценворскога поступања у нашој земљи.

Са изменама које смо предложили овде, ми хоћемо, господо, четворо да постигнемо. Хоћемо прво да укинемо предходну цензуру полицајне власти, те да не може оваква власт сама казивати је ли добро или није оно што се износи на видело, него да с једне стране сам народ својом оценом и критиком то осуђује, а с друге стране да само *судови* могу казати јели кажњиво оно што се јавности предало или није кажњиво. Хоћемо према томе, друго, да суд суди о томе да ли је штампарским делом учињен преступ или није. Али и поред тога што суд суди хоћемо да се и то узакони: да су пред судом једнаки сви грађани ове земље те да не буде тако да државна власт, дакле да једна страна може казати што јој је воља, па још срестством полузваничних листова које влада издаје за народне паре, а друга страна да несме често ни бранити се. Него тражимо да преступ који се учини путем штампе буде једнако суђен како за једнога грађанина тако и за другог.

Поред ове три главне ствари тражимо и то да се у самом закону о штампи изрече начело *личне одговорности*, те да небуде и сам уредник одговоран за туђа мишлења, него онај који изнесе ствар на видело да одговара за истинитост ван ако има злочина. То хоћемо с тога да се не би по код нас збиле ствари, које се тичу целог друштва да не би народу пуштило једно или друго мишљење не а међу тим да се никако не може добити свога истинитог израза. Осим тога хоћемо да се то закључи да неби људи били принуђени тражити тајне штампарије, да неморају тражити да изван земље печатају своје ствари, јер се господо, никојом силом не може закратити и јер је свакоме човеку у природи да оно, што зна и што га боли хоће и да искаже.

То хоћемо да се узакони овим проширењем слободе у закону о штампи. С тога, господо, уздајући се у то што је већ половина чланова саме скупштине подписала овај предлог, и држећи с тога да ће између нас бити врло мале разлике у главноме слободан сам предложити да се овакав предлог закона како је одбор једногласно примио упути одмах влади да она о њему донесе формалан пројект па тек онда кад влада донесе формулисан предлог да дебатујемо о појединим тачлама (чује се врло добро) Ја сам ово с тога предложио што знам да се о штампи код нас, а и на другим местима имало врло много да говори. Ако игда оно би се овде могло да примени она изрека из народне песме у којој се вели: што је небо да је лист хартије, што је море да је мурећепа, па да пишем три године дана, не би својих изказала ја да! (чује се: живео!)

Председник пита, да ли сад да се дебатује или кад дође од владе. (чује се се: после)

Акс. Ковачевић: У пословнику стоји да се може упутити влади као хитан. (чује се: оћемо као хитан) — Крстић оће да говори против (чује се: свршено је)

Мин. Председник: г. Кујунџић рече да је у овој дворани поведена реч о слоб. штампи пре 10 год. а ја знам господо, да је се још пре 14. год. говорило што сведоче акта скупштинска ?(чује се врло добро.) Ово је се време протегло за то, што је то врло важна ствар, јер колико год добра може слободна штампа донети, толико исто и зла као год и у страним државама. Пошто овај закон не трпи одлагања то ћемо, господо, гледати да га што пре формулишемо, па још и за овогодишње трајање скупштине донети. (чује се: врло добро.)

Председник закаже ¼ часа одмор.

БАНАТСКОМ СВЕШТЕНСТВУ.

Десет је пуних година минуло од како се на сабору нашем од 1864 год. покренула мисао о оснивању јерархијског фонда за сирочади и удовице свештеничке, и у тако дугом времена простору непојави се ни један гениј свештенички који би сабором 1871 год. обновљену мисао пригрлио и кроз све стадије, извод тог завода условљавајуће, спровео и за дневно решење припремијо!

Почем се дакле са овом стагнацијом никако у склад довести неда основ таква завода и пошто у архидијецези већ постоји, на простор исте сведен, фонд, од преко: ф. 70,000, то онда, по мом, ако и не меродавном мнењу, неможе се никако ни замишљати да би удеоничари истог толику своту прегорети и у море општих издатака умножити хтели.

Но није сама архидијецеза, која би предизложену мисао, због своје угледне готовине одбити могла; за њом долази бачка, пак и сама будимска дијецеза, јер и у њих је нека мрака готовине, док у нас, на ту цел, ни једног новчића није.

Да ми пак таку своту прекупимо, треба ће нам обилата труда, доста добрих година и вољна пожртвовања, и ипак у намери успети неби могли јер ће и њихови заводи у времену јачати и у цифри, наш непрестано надмашивати, а с тим солидарност фонда у недоглед сузбијати.

Приступ даклем у ту општу заједницу отештан је свакако тим створеним капиталима, па ма ко и смислио, да ће се на то већ обазрети и по мери улога пензије издавати, но неће нико на то пристати, јер ће сваки тежити да се у општности општим правом и користи; док ће онима што с цифрама већ располажу неправо бити, а да неговорим о г. рњо-карловачкој и пакрачкој дијецези у којих није ни те снаге, ни поспешних околности, којима би могли на ту општу цел потребне жртве прилагати и у општу хазну на опште целе по мери одредбе уносити.

Остаје нам даклем да се сами за себе старамо, да у заједници обојих банатских дијецеза — темељ свештеничко-сирочадском фонду за Банат положимо. — И у Србији се осећа покрет у том духу и у њих је брига о свештеничким сиротама а тим богме и о самом народном пролетаријату на дневном реду.

Нека нико неочекује да ову белодану а по нас срамну истину гледе свештенског пролетаријата, наводима и трагичним примерима расветљавам. — Потоњи бедници оставише у данашњем нараштају оличену слику свога угушеног разбуђења! И може ли чега несретнијег бити, него, када се младалачки осећаји тек расту; кад схваћати почне позив рођаја и положаја свога, па му у том времену нестане средства и извора за унапређење своје и извод умишљаја свога. Таки наличе на брод који се без компаса сињем мору на милост и немилост предао, пак броди без цели и извесне намере. —

Данас кад сви људи озбиљније почеше мислити када скоро сви у удружености, свој опстанак и напредак траже, зар ће стража дома Израиљева ти дверници народа цигло вршећи старовечна позива свога преостати у том изузетном раздруженом стању на сопствену несрећу а на оштету самом људском друштву у коме живе.

Кажите ми браћо, колико сте њих видили међу нашим сирочадма, којима је ранитељ у оно доба преминуо у ком су му деца тек наступила на правац животу водећи, да су се иста потом унапредила и мети свог циља доспела?! То су такви изузетци да би и човек на прсте пребројати могао, те није никакво ни чудо да су се осетљивији и племенитији путници страних народа побуђенима нашли да у преписками са својим саотечественицима и о стању нашег свештенства помене чине, рекавши: „да породици истих ништа друго неостаје, да ли нешто марве и по могућству и околностима стечена кућа и у њој смештено покућство“!!!

Имамо ми примера, ди су свештеници обилатим породом обремењени, и у дуг се увалили, па док су они живи а они бар камату редовно отплаћују, а чим очи склопе, ову, због сасахнута доходарска извора породица отплаћивати престане, те ето им егзекуције и секвестра на врат устопце! Кров им за тим планс над главом и без ватре, а они по стану безкућници, скитнице и просијаци, ил са претајиваним осећајем несрећне слуге, на срамоту чину из ког су света угледали и на поругу народу по ком очајно лутају!

За учитеље је сама висока влада преузела иницијативу, па што буде у погледу том за целу државу удешено важиће и за наше учитеље, којима нико кратити неможе да у солидарност општу, ради обезбеђења свог и породичног приступе. — И наших је на сабору земаљском посланика, па ће ду знати кад се ова ствар претресала буде у корист нашег народа учитељства коју прословити, а особно им позив народног звања очувати. — Бележници, и они се крећу и већ су одлучили изасланством, у општем бележничком скупу правила за општи бележнички фонд, за себе и своје удесити и с тим пород свој од пролетаријатства очувати. — . . . А ми, зар ће мо скрштених руку чамећи, још и на то исчекивати да нам сазрела јабука у отворена недра сама упадне!

Браћо! Ако желимо углед свештенички у народу на ступањ уважења подићи; ако поштовања од странаца на према нами и породици нашој угледати тражимо; ако самом народу нашем и срцем и душом користити мислимо, ако хоћете да углед наш народну умну снагу на видик истакне и његову културну значајност и напредност обелодани: онда несмемо ни часка почасити нити каснити на остварењу животног развића свог с којим је условљен сам опстанак наш а народна будућност непрекорно уветована? Јер, историјски расветљено развиће земаљска света обнажује ту истину, да су свештеници главна чињеница свију народа били то, и остају, ал у нашем су народу још и било и живот народни. Браћо! Неплашимо се жртава бољку нашем водећих! А и народ наш сам зна ко смо ми до данас њему били, знаће и у будуће наше привреде бодрим оком пратити пак ће погачу из пепела свог ломећи, удеоничити, и у ону сврху, што му биће ујамчава. — „Избраног израиља, давно би с лица земље нестало, да му скитнички залогај *Јехова* сладила није!

Но нашто толиког освртања, свој свога нигда напуштати неће. — Наше добро, наш спас, наш бољак и углед, наша народна јамчевина, нашег паћеног народа народно значење потискује нас на те жртве, да дверници његови, отложивши „житејскаја попеченија своја“ бдију на стражи дома израилева!

А то ће се тек онда моћи вољно вршити, ако себе и своје обезбедимо.

Ја вас даклем браћо, после три године, опетовно призивам да у атар своје и народне користи ни одкакових жртава непрезате! Недајмо се браћо, у својим властитим потребама нехатошћу обележавати! Немар наш, у нашој прекој потреби, био би жалосно сведочанство по унутарњи расположај наш у корист мете светог народног позива нашег!

Ко даклем напредак свој и срећно развиће своје породице очима угледати жели; ко народу свом и срцем и душом послужити мисли, тај нек ми се у овом братском призиву, братски и одзове! Споразумите се браћо, банатски свештеници, сви по својим протопопијатима, па ми по један доставте, ди желите и у ком месту састанак за решење овог животног подузећа нашег.

Ја ћу се за срећна држати, ако ме браћа, братска одзива удостоје, а с тим ме том пријатном дужношћу обремене, да могу, нашем народу посредством овог велеуваженог листа ту радосну вест приказати: да свештенство банатско свог и народног бољка ради отпочети жели основ породичкој срећи својој!

На ту цел молим вас браћо, да и мој братски и срдачни поздрав свог братског уђа удостојите.

У Севкерину на Мученике.

Јован Димитријевић парох.

ДОПИСИ.

(Т. С. В.) Беч, 13. (25.) марта. (*Царски патенат од 24. марта. Избори за делегацију аустријску. Дру Гискри забрањен приступ к владаоцу. Отликовање Витманово и Ламезаново. Царево путовање. Стеван Љубиша. Намесник барон Родић. — Из Рима. Тајни консисторијум, наименовање шесторице кардинала. Ледоховени и Менинг. — Канц у ђеогр. друштву.*) Јуче је у званичним новинама изишао царски патенат, којим се отварање далматинског сабора одгађа до 19 маја т. г. Као што чујемо, ово је учињено на молбу земаљског одбора, који је нашао, да не би ни пробитачно ни умесно било саборисати за време бављена владаочева у Далмацији. Остали ће се пак сабори у своје време отворити. — Посланички дом обавио је, пре но што је одгођен, изборе за делегацију. Избори су текли као обично, и понајвише су изабрани за делегате познате нам личности још из пређашње делегације. Само је др. *Гискра* на празно изашао. Он је једини, који није добио мандат за идућу делегациону сесију. У опште је овај злогласни господин сасма немогућим постао, или што но веле — обрао бостан. Одпре му је од стране дворског начелиштва достављено, да му је, на основу царске на-

редбе, сваки даљи приступ к владаоцу забрањен и да је владалац осим тога још изразио своје негодовање услед понашања дра Гискре и његова исказивања приликом парнице Офенхајмове. Дакле је Гискра и са те стране „иртав човек.“ У народу дуго већ није уживао поверења, пре парнице лишио се и оног уважења, што га је још у кругу пријатеља својих уживао, а сада га је и сам владалац од себе отиснуо. Да није Гискра писали би му још некролог и реклибя му још „вечна ти памет“, али овако не налазимо ни то за вредно да учинимо.

Нека му га пише Офенхајм и остали његови другови, који се, као и он, „тринкгелдима“ обогатише. — У исто је доба цар обдарио орденом гвоздене круне: председника *барона Витмана* и државног тужиоца *грофа Ламезана.* Иначе политика за сада мирује, почем је римска страсна недеља настала.

Многи се министри спремају на пут у Далмацију.

Председник далматинског сабора *Стеван Љубиша* имао је ових дана цару у аудијенцију, којом се је приликом цар много распитивао о Далмацији и тамошњем народу. — Далматински намесник барон Родић бавио се овде више дана ради састављања програма за царево путовање. Он се је међутим опет у Задар повратио.

Из Рима дознајемо, да је 15. марта папа држао тајни консисторијум у ком је именовао арцибискупа за кардинале, и то: арцибискупа *Ђијанелија* (Италијанца); *грофа Мијечеслава Ледоховског,* арцибискупа гневанског и познањанског (пољака); арцибискупа њујоршког; *Ђона Мака Клоскија* (американца); арцибискупа честминстерског *Хенрика Едварда Менинга* (инглеза); арцибискупа мехелинског *Исидора Дешама* (француза) и *Доменика Бартолинија,* секретара римске конгрегације. Од ових је наименовања најзначајније оно грофа Ледоховског и арцибискупа честминстерског Менинга. Ледоховског је у последње време гонио јако немачки канцелар Бизмарк. Познато је, да је исти познански арцибискуп био у притвору, нехотећи се подвргнути земаљским конфесионалним законима.

Менингу опет пошло је за руком, да у Енглеској прокламује папину непорочност, што наравно Енглезима, који припадају такозваној епископалној, англиканској цркви, никако годило није и што му је много непријатеље нанело. Чак се и негдашњи његов лични пријатељ *Гледстон* њега јавно одрекао, осудивши га строго у двема књигама, које су одпре на штампе изашле. —

Ф. Каниц држао је јуче у 3. овогодишњој седници бечког географског друштва предавање о Бугарској и о Бугарима. Предавање трајало јечитав сат. Изложене бејаху том приликом све каничеве карте о Бугарској и многе цртежне скице.

Председавао је у место председника Хохштетера, царски саветник професор Штајнхаузер.

Света је било врло млого, и то баш словенског. Можда ће мо се на ово у сваком погледу интересантно предавање опет повратити.

Стапар 2. марта 1875 год. Истражна комисија за испитивање „парохијалних рачуна“ за коју сам вам у пређашњем допису јавио, свој је посао одпочела (ако јој и није дао председник — што јој је за писање и склапање рачуна нуждно — као: папир, пера, мастило, плајвазове, у вече свеће и т. д.) Само незнам како ће, и хоће ли га моћи довршити! Јер овакови манипулационих књига још није нико видио: саме ровље, од неких година из „дневника примања и издавања“ исчупани су цели листови а неки до половина одерани, и нема их! И сушчим во гробје.“

Ја се немогу довољно начудити, да је наша бивша шестогодишња скупштина, могла до данас отрпети, да стање своје парохијалне касе неизвиди.

Та ово је требало с концем сваке године да је закључено, и по смислу краљ. уредбе (§. 23. И.) пређе епар. консисторији а сада административном одбору, са исправама ради даљег прегледања рачуна — достављано. А не тако страшно запустити, да јој се сада незна ни репа ни ушију. Ал тако је, црквени одбор, који је по смислу краљ. уредбе (§. 40. і.) надлежан да све без разлике рачуне прегледа, који му се свака 3 месеца поднети имају — никад — ама баш никад није за ових прошлих 6 година дана ни једанпут од председника сазиван!

Какве су то најпосле и предпостављене црквене власти, које до данас никад те споменуте рачуне, тичуће се парохијала прегледа ради незнаскаше? Да зашто општине сваке године толику „протопопску наплату“, а и тако звану „владичину“ на народ да ударају и порезују, кад се за њи нико па и ови — не старају!

Имам вам одавде још и то јавити, да је нама урбаријална ствар у погледу „пашњака“ и „орањих земаља“ која већ 12 година у процесу са спајилуком стојаше, пре неколико дана коначно решена. Док се год могло, апеловало се, сад ударила руда у брег. Апеловати се више неможе.

Пресуда је општини од највишег земаљског суда изречена, и то: да се земља делити мора.

Народ је због овог, у великој бризи и забуни, држи мало који дан у општинској кућа скупове — али безуспешне!

Дирекција спајинских добара изјавила је, да ће имати према нашем народу милосрђа, и да ће посредовати код спајилука да му се дозволи, да може спајински део, још и у овом последњем часу одкупити. Позива их да изберу једну „депутацију“ која би од народа имала „писмено пуномоћије“ да се са спаилуком у преговор — погодбу о одкупу упустити може.

Једни неће за ово ни да чују веле: да он т. ј. спанја има власт од нас одузети, неби нас толико молио.“ А неки би волели опет и одкупити, и ово на више година одплаћивати, па да им после вечито као њина сопствена имаовина и својина све — и то овако како сад стоји — остане.

Ал само писмена „пуномоћија“ каква „подписа“ или ти „крста“ за ово од себе, за живу главу несмеду и нећеду ником да даду. —

Веле: „ако ово учинимо, онда смо обрали бостан!“ сви вичу: „нека спанја узме што је његово, а нама остави што је наше.“

Међусобно се разговарају: „само се нетреба ни на шта подписивати, нити крста метати, па немогу нама господа земљу одузети.“

Овако је мнење код нашег народа, већ од толико година, и нимало до данас на боље окренуло није. Народ се никад ни у какву погодбу са спаилуком упуштати није хтео, него се вазда одупирао.

И тако ће најпосле спаилук по смислу „највише пресуде“ која је на основу високог краљ. патента 2. марта 1853 г. општини нашој пре неколико дана једаред за свагда изречена — поступити, и земљу онако како ће њему у атар ићи, комасирати.

И тада ће наш народ од пашњака на сесију у место 22 комада (тако звана јохова, олдова) што би му сам „урбаријални закон“ дао (види књигу „Осветлење урбарски питања од год. 1857 на страни 14 о Стапару) да је се са спајилуком наравски лепо изравнати хтео — сад због силних и големих парнични трошкова — највише 4 комада добити. Пословица каже: „Ко тера правице, тај не музе кравице.“

Ето до чега може један народ његова простота и незнање довести. Па онда вичу: „нашто нам школе?!“

Народна просвета.

ПРЕДСТАВКА,

коју је поднео учитељски збор српске учитељске школе у Пакрацу школском савету, о жалосном стању народних школа у пакрачкој дијецези, и српске учитељске школе пакрачке.

(Наставак.)

Чекасмо па дочекасмо најпосле и то време. Кад хтедосмо ићи његовој преузвишености, не бесмо пред њега пуштени, јер беше болестан и непримаше никога. У том дође и Божић, кад ће њег. Преузвишеност служити архијерејску службу. По обичају одемо у двор са ђацима, да га допратимо у цркву. Но ту нађосмо на чудне ствари: г. епископ напусти свагдашњи обичај да Га ми пратимо, него нас потера све пред собом до звоника катедралне цркве. Обзирасмо се и ми и наша ученици. По свршеној служби Божијој кад стао г. епископ на амвон да дели анафора изађоше (из певнице и подписани учитељи. Но (неудостојисмо се да примимо из руку преосвећенога („хлеб живи“. — Ми смо и то прогорели за љубав сакупљеног народа, те после цркве одосмо сви заједно да му поздравимо Христово рождество. Преосвећени поручи, да је уморан те нас неможе пустити преда се тога дана. У том дође и Богојављење. Том приликом узео је управитељ себи ту слободу да преузвишеногa непрати до цркве; остала два професора ишла су: један као учитељ појања а други као чредник. — 17 јануара чује Јосић да се владика на њега јако љути с тога, што га Јосић оговара и што критикује његова начела, што се Јосић упуштао у нека кортешовања у Новој Градишци при избору посланика: даље да су владици док је био у Карловци долазиле чудне рефераде о владању Јосићевом, из чега он види, да Јосић непознаје свога положаја као управитељ завода, те би могао страдати и он *па с њиме и завод,* а преосвећеноме неби било мило, да се пред његовим очима збуде са заводом оно, *чему би се млоги радовали.* — — Јосић је поручивао г. епископу, да га пусти преда се, али владика не хтеде, велећи, да он све зна.

Међутим дође ће седница епархијског одбора школ. 29. јан. о. г.; 28. јан. била је консисторијална седница; у Пакрац дођоше проте: Соларић, Бабић, Мејић и Чуповић, овај последњи хвалио се у Пакрацу, да се окренуло коло другче, те ће већ знати они, који држе, да су попови актери. По Пакрацу разносио се по народу глас, да проте нешто кувају.

У школском епарх. одбору 29. јануара, дође ствар Миклеушке опћине; Миле Милиновић, који је 18. септ. 1874. именован за учитеља у Миклеушку, није никад ни уведен у тамошњу школу, јер је Стеван Булић тамошњи парох са опћином слао протесте на владу земаљску, те тако исту увукао у ту ствар. Одбор није могао држати своје седнице нит је могао заказати другу ванредну седницу, јер проте Бабић и Чуповић не хтедоше да дођу у седницу поред свега тога, што су били у владичиву двору. Преузвишени г. председник такође није дошао; незна се зашто, али се толико зна, да је 28. јан. био у седници духовне консисторије.

Миле Милиновић, који је на правди Бога остао без леба преко пуна 4. месеца и одао по Пакрацу, разбирајући за стање своје праведне ствари и немогав добити никаква одлучна решења, писао је 15 фебруара г. епископу и замолио, да га Њ. Преузвишеност својим утицајем на пароха Ст. Булића узме у заштиту.

19. фебр. отиде Милиновић у двор, да пита хоћели владика чинити каква корака у његову корист, на које му је одговорено да екселенција неће ништа чинити него нека ствар иде својим путем.

Из свега тога изведосмо ми тај закључак, да је епископ равнодушан према свим убитачним појавама овде, и да та равнодушност може ићи у прилог само непријатељима школе у опће и препарандије посебце. Све је излазило на то, да треба показати живим примером, да препаранд може остати без леба поред свега тога, што има доста празних места а нема спремљених учитеља — па онда нико неће ни ићи у препарандију; а тиме ће се опет доћи дотле, да бајаги сама од себе мора престати. Уз то још и та околност, што је Милиновић приватно упућен, да причека консист. седницу 25. фебр., те да замоли проту Бабића, па ће га исти наместити за учитеља у Клиси, своме протопопијату, — та околност велимо отвори подписаним очи, да се ту не мисли ни више ни мање, него да се збрише епарх. одбор школски, а учитељи да се предаду опет проти Бабићу на милост и немилост као и досада. Најглавније је очувати ауторитет проте Бабића пред народом и свештенством, те му тиме окадити идола његове себичности и самоваље. Све ово скупа довело је подписане до тога убеђења, да ту нема лека без апелате на највишу школску власт и без јавности, најоштријег мача за оваке чворове.

Високославни школски савете! Ми понизно подписани представисмо ток читаве ствари најобјективније, да би и народ наш добио непристрастан поглед у ову ствар, која се тиче његова живота, отресосмо се свега, што би носило на себи тип личне пристрастности, јер знамо, *„да је свето место на коме стојимо!“* — Ми следовасмо једино гласу своје савести, која нас је гонила, да најпосле прекинемо жицу њежних осећаја према особи преузвишенога, кога лично дубоко поштивасмо; трпили би ми још као што трписмо и досада, али *несмедосмо* већ с тога, што се с једне стране шири глас по овој дијецези, да ће се на развалинама ове препарандије подићи опет онака богословија, какова постојаше овде до 1871. год., — а с друге стране, што се вели: *да ћемо ми својим владањем и неким претеривањем дотерати дотле, да ће пасти и сама препарандија.*

Све ово беше у рукама Њ. преузвишености епископа Никанора и Њ. је преузвишеност врло лако могла обуставити ток кварежа у својој епархији. — Ми скидамо овим сваку одговорност са своје душе пред богом који срца испитује и пред будућим поколењем Србства, које ће бити неумитни судија свима факторима, који радише на његовој потњој судбини било зидајући, било разоравајући.

Ми нећемо да формулирамо предлога, шта да ради шк. савет; ми се устручавамо свакога прејудицирања. Нека школски савет сам нађе пута и начина, како ће се овоме злу доскочити. Узме ли се при томе више обзира на личности него на саму ствар, онда знамо и конац читаве ствари; после убијеног морала у свештенству и учитељству, који ће ископати морални гроб своме народу и њ га сурвати — неће моћи никакав Јеремија исплакати лепше судбине. Ми ћемо пак радити како до данас тако и по данас, искусимо л' каква гоненја од које му драго стране, ми ћемо све трпљиво подносити и отимати се напред принашајући камен по камен при зидању зграде срећније народне будућности све дотле, док буде капи крви у нама и док нам се последњим одкуцајем срца живот неугаси. С тога исповедамо да ћемо неустрашимо хватати се свију моралних средстава, да одговоримо праведном очекивању свога народа.

Ми учинисмо своје, а уверени смо, да ће и високославни срп. нар. школ. савет учинити своје, те с тога, продужујући у име бога свој рад даље у корист народа, цркве и државе,

јесмо у Пакрацу 27. фебруара 1875.

Петар Деспотовић, ред. професор. — **Димитрије Јосић,** управитељ срп. учит. школе. — **Јован Бакић,** редовни професор.

Пречасна Консисторијо!

Понизно потписани држао је по налогу вис. сл. шк. Савета практични курс са српским учитељима из ове дијецезе од 6—18. августа 1872. — На тај практични курс скупило се преко 40. српских учитеља, као што показује „именик“ што га поднесох заједно са оценама дотичних учитеља сл. епарх. шк. одбору у Пакрацу под 21. авг. 1872. год.

На неколико месеци после тог практичног курса учитељског слушао сам, где се *поговара,* да сам ја приликом мојих предавања „дражио учитеље против свештенства“ — а даље, да сам ширио и неку протестантску пропаганду истом приликом међу народним учитељима и т. д. — С почетка се ја не обзирах на таке гласове, јер држах као и данас, да је тако што или подло а намерно подметање мојој личности или „неразумље.“ — Но исти глас растијаше све већма и разнашаше се од уста до уста све даље и даље. Опазивши то, не могох већ бити *сасвим* равнодушан, и то баш обзиром на учевиге учитељске школе, јер сад сам у томе већ гледао и сматрао клицу неслови између наших ученика као потоњих учитеља и свештенства — између два највећа фактора при образовању и просвећивању нашег толи напуштеног народа. Не могох тога дакле слушати равнодушно као педагог, а по томе и родољуб с тога гледах да у разним приликама — где се састајах са свештеницима нашима — искорењујем ту убитачну заразу како по овај наш млад и још нејаки завод, тако и по учитељство, а највећма по сам народ и општине, у којима буду наши ученици као потоњи учитељи деловали. Уверио сам се најпосле да својим пријатељским и искреним предусретањем свештеника не постигох оно што сам желио него на против.

Услед овако збркaних подметања наумих да потражим сатисфакције другим путем — али по својој дуготрпећој нарави несам јако наглио, уздајући се да ћу једноч морати ући у траг свима денунцијацијама. Ја се и не преварих у томе.

Путујући са својим пријатељем Мих. Крајновићем 7. августа 1873 у Брестовац, дођем тако у Дарувар којом приликом одседнем код тамошњег трговца г. Светозара Драгичевића, где останем и на ноћишту. Пре вечере показаће ми поменути домаћин један број листа „Народа“ излазећег у Н. Саду под уредништвом др. Јована Суботића — у коме се листу налазио и неки допис из Дарувара под шифром С. Д. — Поводом тога дописа дођемо у разговору и на г. проту Соларића и то овако:

Г. Св. Драгичевић причаше ми како је г. прото поводом истог дописа дошао једном приликом к њима у дућан, те ће запитати, ко је послао исти допис, на које Драгичевић одговори, да га је *он писао и послао.* Прото му не хте, веровати, него рече да је *тај допис писао потписани,* а Драгичевић га само потписао те тим поводом изиђе г. прото Соларић са саветом: „да се Јосића треба чувати, јер то је опасан човек по православље, који је говорио да је св. Ђурађ арамија а не светац — и да су свештеници усљед тога јако огорчени, да су му чашу већ напили, и — на покон, да је већ била тајна консисторијална седница држана, на којој је углављено, да се таки опасан индивидуум уклони са катедре учитељске“ и. т. д.

(Свршиће се.)

НОВИ САД 25. марта. Пражка „политика“ има непрестано које чланке које дописе тобоже из Београда, у ствари пак из Н. Сада, које чланке „Видов-дан“ у преводу саобштава, позивајући на „јавно мишљење сродне браће,“ које такође осуђује владање скупштинске већине.

На основу таки података донела је и сама „Политика“ један чланак, у ком се на скупштинску већину, и односно на народну странку у Србији и осула погрдама, какве ни „Н. сл. Преса“, ни „П. Л.“ не употребљавају него какви су само мађ. „Реформи“ својствени. То већ није глас брижљивог саучешћа, него удара на плесањ натражњаштва, и савезништва са аристократичним конзервативизмом, због кога се младоческа од старочешке странке одвојила. Ми би, ако нам глас допире до Влтаве, препоручили „Политици“, да небуде сувише „политична“, да не игра двоструку улогу, и да не повлађује једно у Загребу, а друго у Београду, иначе би и српска народна странка могла вратити мило за драго.

Не треба ни извртати ствари. Тако „Политика“ даје се извештавати, да се српска скупштина меша у црквене догме, и ове решава. Женидба удови свештеника није питање догме, него црквеног закона с једне, и морала с друге стране, никако пак догме, осим тога није се тражило, да нар. скупштина о томе закон донесе, него да само препоручи синоду, да он ствар у том смислу реши. „Политика“ треба да је тим опрезнија, што стран свет понајвише из ње црпи своје знање о Србији, и њеној скупштини, па ако није пријатељ српске демократије, нека је бар пријатељ истине, и нека не изопачава ствари. —

— Са Цетиња из Црне Горе пише нам један пријатељ да је у Херцеговини овладала духовима врло велика узбуђеност, и да мир онога краја није ни близу онако ујамчен како га дипломација европска жели свету да представи. „Има до сад — пише нам даље наш пријатељ — у Црну Гору 105 кнезова и поглавара херцеговачкијех који су ускочили амо, да се без чуда турскога више неврћу кући. Да је стање у Србији другчије, пролеће би морало крваво бити, премда и овако незнам како ће проћи.“

— „Политика“ вели да листу „Карлсрујер Цајтунг“ пишу из Београда, да је акт разрешења народне скупштине влада доставила заступницима страни сила до знања с том мотивацијом: да влада сматра себе за обвезану дати Европи залогу, да се одлучила у сваком правцу придржавати се оне умерене и постојећим уговорима верне политике, која јој је до сад ујемчавала благонаклоност гарантни сила.

Ми мислимо да смо у праву запитати данашњу српску владу у Београду: дал је заиста учинила тај корак, и ако? — чиме мисли да га може оправдати пред народом, који има куд и камо здравије појмове о одношајима, које би српска влада без завора смела имати према гарантним силама.

— Званични лист угарске владе доноси акт, којим се *српски црквено-народни* сабор, који је јесенас одгођен, сазива на дан 18. (30.) маја (пред

спасов-дан) да настави свој рад. Патријарх Прокопије и кр. комесар Хубер добили су такође од владе налог да учине у том погледу нужне спреме.

— Владика *Штросмајер*, који тако да кажемо, скоро не познаје границе дарежљивости, опет је једним лепим даром показао колико љуби народ, из кога је поникао, и то даровао је 40.000 фор. а. вр. на ту цељ, да се подигне зграда за галерију слика, коју је такође он тешким трудом и великим новчаним жртвама набавио и народу поклонио.

А на што ли троше православне наше владике доходак од имања, које је њима народ стекао?!

— Чланци о српској жељезници су из пера једног српског политехника и мерника, који је од више година дана у јавној жељезничкој служби, и у њој одлично место заузима, и који је сам руководио трасирање, и друге радње око жељезница; који је напоследку као народни питомац свуда осветлао образ свога народа, с тога особиту пажњу обраћамо на те чланке о тој тако важној ствари.

НОВИЈЕ.

— Дефинитивна радња око трасирања жељезничке пруге Београд-Алексинац одпочета је.

— Аустроугарска влада примила је у начелу проповиције српске владе о трговачкој конвенцији.

— „Тагблат" дознаје из поузданог извора, да састанак владаоца у Млетцима иде против интенција Бизмаркових што их овај има према Папи. Бизмарк је вели се хтео да цар немачки иде у Италију но овај не пристаде на то. Хтело се да цар иде у Сан Ремо да походи своју жену и том приликом да употреби састанак са краљом Емануелом на то, да га задобије за црквену политику.

ПРИПОСЛАНО*).

Часни господине уредниче!

У име далматинско-академичког друштва „Јединства" које имам част заступати као председник, лијепо вас молим да уврстите у ваш штовани лист следеће.

У броју 53. загребачког „Обзора" читам допис из Беча у којему се описује десетогодишња свечана скупштина, које је хрватско друштво „Велебит" држало дне 2. марта. Између осталијех вијести, које овдје неспадају, каже дописник да су *Хрвати из Далмације* заступали своје друштво „Јединство". На те дописникове ријечи уредништво је следећу опаску учинило. „А чему Хрватом далматинским треба пособнога друштва у Бечу. За„што се не здруже братски с браћом, или ако они „неће, онда би морали Хрвати из Хрватске у „њихово друштво. Да ли ћемо цијепајући се на „честице доћи лагље до заједничке будућности."

Пошто ово није мјесто да изјавим програм друштва „Јединства" баш за то што је тај програм сваком познат, ако и није жалибоже г. дописнику; дужност је моја изјавити само то да *друштво „Јединство" сачињавају далматински Хрви Срби* да се је већ из почетка установило као *далматинско* друштво, и да га је под тијем именом и влада припознала. Да се пак постигне циљел к којој друштво тежи, требало је узети опће име и Срба и Хрвата у Далмацији, јер је само тако могуће било да и једни и други ступају у друштво и раде сложно као браћа. Имам напокон опазити, да нама није стало толико до имена колико до слоге, а да се слога неможе постићи кад се иде за којекаквим претеранијем идејама.

Изволите, госп. уредниче и т. д.

Беч 23. марта 1872.

Ваш
Stj. Castrapelli
предсједник „Јединства".

*) За ствари под овом рубриком не одговара уред. У.)

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

На зидање цркве наше добио сам од г. Гвидона Карачони 6. дебели дрва у вредности од 90 фор. — из Перлеза 7 фр. 96 н. — Јазка 20 ф. 40 н. — Ст. Слапкамена 10 ф. и из Срб. С. Мартона 6 ф. 49 н.

Са овим изјављујем са мојом општином лепу благодарност на томе дару.

У Овсеници 19. февр. 1875 ПЕТАР СТОЈАДИНОВИЋ парох и учитељ

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

НАША НОВА МЕРА

написао
Пера Манојловић,
ц. кр. официр у географском заводу у Бечу.

књига са колорирате фарбане 63 слике у природној величини, треба сваки да набави, јер за који месец још подпашће сваки каштиги до 100 фор. који се старом мером служио буде, може се добити у срп. народној задружној штампарији у Н. Саду, код браће Јовановића у Папчеву и „Општег прометног завода" у Сентомашу. Цена 1 ф. 20 н.

УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ

ФРАНЦУСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ГОДИНЕ 1789:

Јавно предавање

ДРЖАО МИТА НЕШКОВИЋ учитељ.

Добити се може код писца у Земуну и код г. Корнела Јовановића у Н. Саду комад по 10 новч.

Изашла је из штампе пета свеска

„СРБАДИЈЕ"

са овим садржајем:

Текст: „Трпен спасен". Роман Јаше Игњатовића, (продужење). — „Сирота Банићанка" од Ђуре Јакшића, (продужење). — „Верепица." Приповетка из народног живота од Мила. — „Историја света и природне науке" од Стојана Бошковића. — „Манастири и цркве у Херцеговини". Написао Вук Врчевић, (продужење). — „Културни језици и владавина језика." Скица дра Брунхофера, (свршетак). — „Цртице из Далмације." Написао Анте Данило. — „Коста Трифковић". — „Црногорка с козом". — „Микл Анђело Буонароти" „Табор."

Слике: „Коста Трифковић". — „Црногорска с козом". Слика Јарослава Чермака. — „Мушка народна ношња у Русији". — „Женска народна ношња у Русији". — „Руска лица". — „Микл Анђело Буонароти". — „Табор".

Претплата из Аустро — Угарске шаље се на администрацију „Србадије" (Administration der „Srbadija" Wien, III Ungargasse Nr. 2), а из Србије на књижару Велимира Валожића у Београду. — Годишња је цена листу 6 фор. аус. вр. или 72 гр. чарш. на по год. 3. или 36 гр. чар. Ко се претплати на целу годину добија одмах премију „Устанак Таковски год. 1815. уз доплату од 1 фор. или 12 гр. чар. — Све свеске, које су до сада изашле могу се још добити.

ШРАЈБЕРОВЕ ВЕЛИКЕ ПРИРОДОПИСНЕ СЛИКЕ ЗА ЗИД.

Да бисмо одговорили давно осећаној потреби наочигледне наставе у природопису, постарали смо се да горње слике са српским натписом и тумачењем снабдевене буду, те их сада као српске слике свима школама најтоплије препоручујемо. Све се слике деле у четири дела а сваки део има 5 таблица. Први део садржава сисавце, други птице, трећи амфибије, рибе и т. д. а четврти растиње. Сваки део стаје ф. 7·25. Таблице су прилепљене на платну и имају тврде корице.

ШКОЛА ОСНОВНОГА ЦРТАЊА ЗА НАР. ШКОЛЕ.

Систематично уредио и кратким уводом снабдео Петар Мужак.

Ово дело изашло је поодавно на чешком језику и стекло је веома леп глас тако, да се и на руски преводи. Ми смо се постарали, да оно угледа света и у српском преводу који је из пера једног од наших знатнијих млађих педагога потекао. Српске школе јамачно ће поздравити ово дело, које је за науку о цртању добро дошло. Оно има 12 стр текста а 96 слика и стоји ф 1.80 а за ученике иду уз ту „Школу"

ТЕКЕ ЗА ЦРТАЊЕ.

којима је цена 6 нов. Ове су теке по стигмографској методи израђене.

Све ове ствари препоручујемо пажњи свију наших школа да их приликом наруџбине на школске књиге и учила набавити изволе. Наруџбине извршујемо тачно с платом у наточ.

Панчево, 4 фебруара 1875.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

Бр. 105. — У. О.

По други пут одгађа се

ВАНРЕДНА ГЛАВНА СКУПШТИНА

„МАТИЦЕ СРПСКЕ"

на дан 5. (17.) априла о. г. лицем на лазареву суботу, с тога, што се због рђавог времена и дуготрајне зиме чланови матичиним са стране долазак на скупштину није још никако олакшао.

Из седнице управнога одбора „Матице Српске", држане у Новоме Саду 8. (20.) марта 1875.

Председник „Матице Српске":
Стеван Брановачки, с. р.
А. Хаџић, с. р.
секретар.

ОГЛАСИ.

КОНКУРС.

Ради попуњења упразњене српске парохије у Пешти са платом од 1000 фор. рачунајући у ту и фундације, отвара се овим конкурс с тим, да се половина свију прихода заоставшој удовици бившег пароха, за годину дана издавати има.

Просителји који ту парохију искати желе, имају своје молбенице инштруиране са сведочбом сврху свог моралног и политичног поведења свршених наука, савршеног знања језика наиме мађарског и немачког и положеног стечајног испита овамо до 23. априла т. г. поднети.

Из седнице консистор. у Сент-андреји 27. февр. 1875.

2—3 ЕПАРХ. КОНСИСТОРИЈУМ БУДИМСКИ.

Бр. 80. — Е, К. 73.

СТЕЧАЈ.

Овим се расписује на упражњену парохију Класнићку.

Конкуренти нека своје инструиране молбенице најдаље до 1 маја о. г, подписаној конзисторији поднесу.

Из седнице епарх. конзисторије, држане у Плашком 20. фебруара 1874.

3—3 ЕПАРХИЈСКА КОНЗИСТ. ГОРЊО-КАРЛОВАЧКА.

СТЕЧАЈ.

На упражњено парохијско место у Ердевику овим се стечај отвара.

Просителји имају молбе своје са нужним исправама снабдевене до 25. Априла о. г. консисторији овој поднети.

Из седнице консисторијалне, у Карловци, 10. марта 1875.

1—3 КОНСИСТ. АРХИДИЈЕЦЕЗЕ КАРЛОВАЧКЕ.

Опште уважени и лекарским доказима апробирати штајерски

БИЉНИ СОК

може се увек свеж добити у Н. Саду у апотеци Грозингера, в Г. Плавшића код г. Д. Коде и Ђубе Стефановића.

Цена је по флаши 87 н. а. вр. 35—

ЗА ИСПУЊАВАЊЕ ШУПЉИХ ЗУБА.

нема бољега средства но што је ц. кр. дворског лекара дра Ј. Г. Попа у Бечу (Stadt, Bognergase Nr. 2.) пломба за зубе, коју свако себи лако и без бола у шупаљ зуб утиснути може, а та се са зубним остатком и деснима тако чврсто споји, да зуб од даљег кварења сачува, и бол утиша.

АНАТЕРИНСКО ЗУБНО ТЕСТО

од дра Ј. Г. Попа ц. кр. дворског лекара у Бечу, Stadt Bognergasse Nr. 2.

Овај препарат одржава свежину и чистоту даха, а служи и том, да зуби чисто бели постану, да се не кваре, и крепи десни.

АНАТЕРИНСКА ВОДА ЗА УСТА

од дра Ј. Г. Попа, ц. кр. дворског лекара у Бечу чува зубе од утрњивања, лечи зубну бољу, неда да се око зуба камен пахвата, и уклања с места смрад из уста. С тога се као најбоље средство за чистоту уста и зуба онима препоручује, који намештене зубе или болесне десни имају. Раскламкани зуби овом водом опет учврсте.

ДР. Ј. Г. ПОПА

Вегетабилни прашак за зубе

тако очисти зубе, да се дневним употребљавањем не само камен са зуба уклони, него да зуби бељи и нежнији постају. — Једна кутија стоји 63 н. а. вр. —

Депот у Н. Саду код апотекара Грозингера, Младена Максимовића, у трговини Ђубе Стефановића, као и у свима апотекама парфимеријама у Угарској. 5—

НА ЗНАЊЕ!

Подписини узимам себи част п. п. публици до знања ставити, да се код мене у свако доба године добити може: средње висине и високи ружа; теаса (Thea's); бурбона (Bourbon); хибрида (Hybriden) и ремонтанта (Remontnatcn) све од најновији и најлепши врста, у спажним и лепим примерцима

100 ком. у 50 врста са именима 40 ф.
12 „ „ 12 „ „ 6 „
100 „ расцв. Monatrosen у 5 врста 10 ф. 1 ком. 15 н.

даље има 3 и 4-годишњи каламака разноврстног и најбољег воћа, као: крушака, јабука, кајсија, бресака, ринглова (Reine Claude) смокава, бадема са танком љуском (Papiermandeln), рибизли, разни јагода и усадака најбољи врста винове лозе. — Такође имам дрва за украс (Zierbäume) и цвећнова за баште, паркове и шеталишта; велики избор биљака за собе и пакит (Decorationsblumen); биљака и расцветаног цвећа у лонци у свако доба по умерену цену.

Особитог течног воска за дрва (Baumwachs). 1 кутија (Buchse) 8 лоти 30 н., 16 лоти 60 н.

Баштован грофа Елца у Вуковару
12—12 Ц. ТАЛЕР.

СВОЈЕВОЉНА РАСПРОДАЈА

Долеподписата разпродаје својевољно своју мануфактурну радњу, која има свакојака еспата исто сасвим нове добро удешене штелаже ко жели купити било усмено, или писмено добиће са умереном ценом.

Софија Гавриловић
1—6 у кући Саве Лакића

Мануфактурна трговина

ЈОВАНА МИХАЈЛОВИЋА

у Вуковару

потребује једног вештог помоћника и једног шегрта.

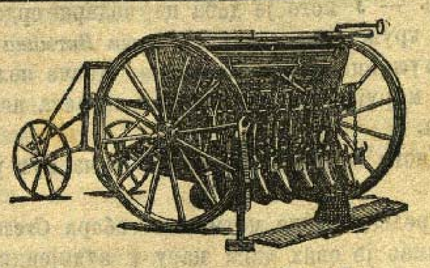

Долеподписани препоручује сејаћака, које на стоваришту у Ст. Бечеју има, и то које парају, и које без парања сеју, млинова ручних, и за теглећу снагу, који све врсте брашна и прекрупу меју. Даље још машина, што чисте жито од кукоља. Како сејаћке тако су и млинови на бечкој светској изложби награђени великом златном медаљом.

УГЉЕША КРВАРИЋ,
12— Стари Бечеј у Бачкој.

ЗА СВАКОГ КОРИСТНО.

Баш зато, што сад време почиње, кад пољски мишеви, кртине, рчци пољима, велику штету наносити, и пацови, мишеви и шваба по кући се множи могу, несмо кадри довољно ц. кр. прив. отрова и мишеве тај под именом

„МИШОМОРА"

препоручити, почем се исти у истини по хиљадостручном искушеном одлучном дејству своме за економе, господе, дворјане и воденичаре као права благодет сматрати може.

Цена је једне дозе 1 ф. 80 н. а. вр. за угодити публици шиљаћеду се понеке дозе по **Post-nachnahme**" на све стране. —

„Мишомора" се може и у Новом Саду, али само код Љ. Стефановића, а у Земуну само код Јовановића сина добити.

Сведочба. Употребив ваш „Аркапум" опростио сам се црни бубица, шваба у кући, и силни пацова у подруму за које сам вам благодаран, почем сам пређе сва могућа средства бадава употребљавао.

Бечу. ФЕРД. КАЈНЦ, фабрикант.

Буда-пештански магацин с хаљинама у Новом Саду

Буда-пештанско стовариште хаљина од Х. Краузмана узима себи слободу поштованој публици најучтивије јавити, да за

ПРОЛЕЋНУ И ЛЕТЊУ СЕЗОНУ

има велик товар сваке врсте

ГОТОВИХ ХАЉИНА ЗА ГОСПОДУ ДАМЕ И ДЕЦУ

и да их по најјефтинијој цени продаје и то:

Пролећних горњих капута (иберцихер) од 8 фор. горе.
Пролећних жакета (кратких капута) од 6 фор. горе.
Пролећно читаво одело од 12 фор. горе.

Молећи за што многобројнију посету ради разгледања мога стоваришта препоручујем се с високопоштовањем

Х. КРАУЗМАН,

У БУДА-ПЕШТИ у Фрање Деака сокаку. — У НОВОМЕ САДУ преко пута гвозденог човека у Лацковићевој кући.

4—

Буда-пештански магацин хаљина у Н. Саду

Буда-пештански магацин хаљина у Н. Саду

Буда-п

-пештански магацин с хаљинама у Новом Саду

До сада непадмашно,

В. МАГЕРА

ц. кр. искључ. право чисто

УЉЕ ОД РИБИЈЕ ЦИГЕРИЦЕ

(LEBERTRAN-OEL)

КОД ВИЉЕМА МАГЕРА У БЕЧУ.

Ово уље од првих медицинских ауторитета испитано и због лаког употребљења нарочито и за децу препоручено служи као најчистије, најбоље*) најприродније и припознато најкорисније средство против болова у прсима и цигерици, против шкрофула, лишајева, пришћева, израштаја на кожи, жљезданих болести, слабости и т. д. **Флаша 1 фор. а. вр.** — Може се добити у мојој фабрици: **Wien, Heumarkt Nr. 3.** као и у свима лекарницама и реномираним материјалним трговинама у аустро-угарској монархији.

Упутства за употребљење и флаше носе име: **„Mager"** и да би се неспоразумљења отклонила, ваља искати само Магеров **Dorschleberthran.**

*) Од многих, на бечкој изложби 1873 из Аустрије, Немачке, Француске, Инглеске, и Италије изложених врста уља од рибије цигерице, само је Магеров Dorschlebertran одликован са „медаљом за заслуге" од интернационалне скупштине. 5—6

Властник др. Свет. Милетић. — Одговорни уредник Стеван Поповић. Издавалац „Задруга за срп. народну штампарију."

Српска народна задружна штампарија.